

Måne Klara

av Zacharias Topelius

Första gången publicerad i Trollsländan år 1871

Nykarlebyveckan 2024

Texten är bearbetad av personalen vid

Nykarleby stadsbibliotek

Gubben och gumman Måns kom gående från staden. Gumman stannade framför ett plank. Bakom planket fanns stora äppelträd. På äppelträdens grenar hängde stora och fina äpplen.

– Skynda dig, gumma! Snart blir det mörkt. Varför stannar du? Vad ser du på? undrade gubben.

– Jag ser bara på de sköna äpplena där i trädgården. Bonden Jeronimus kan skatta sig lycklig. Alla grenar är fulla med äpplen och han får ordentligt med betalt för dem på torget. Det är annat än för oss det, gubbe, svarade gumman.

– Nå, än sen då? Vad angår hans äpplen oss? Vi har smör, bröd och potäter. Nog klarar vi oss utan äpplen, sa gubben.

– Nej, vad angår de oss? Jag tänker bara på hur lite betalt vi får för potäterna, medan Jeronimus får många silverslantar, sa gumman. Om vi bara hade hälften av de där fina äpplena, så skulle du kunna köpa dig kringlor och vetelängder och jag skulle kunna få mig en liten kaffetår, fortsatte gumman.

– Ja det vore något. Jag skulle äta massor av kringlor, sa gubben.

– Och jag skulle låta kaffepannan puttra på spisen hela tiden. Det ljudet skulle vara ljuv musik för örönen! Jag tycker att det inte är mer än rätt att Jeronimus delar med sig lite av sitt välstånd, funderade gumman.

– Den snålvargen? Han skulle aldrig ge oss något, sa gubben surt.

– Och just därför tycker jag vi skulle ta och dela lite med honom, svarade gumman knipslugt.

– Våra potatisar? frågade gubben misstroget.

– Ånej! Hans äpplen! Det blir nu en mörk och mulen kväll. Då behöver vi bara en liten stege att luta mot planket. Vi skulle ha en säck med oss och så skulle vi...

– Så skulle vi stjäla? Skäms du inte, gumma? sa gubben misstroget.

– Fy, vem talar om att stjäla? Nej. Vi skulle bara lite, helt lite, dela en snålvargs överflöd. Det kan ju inte vara mer än lagligt och rätt, slog gumman fast.

– Hmm... ja det kan ju så vara, men... sa gubben betänksamt.

– Kom, låt oss vänta tills det blir riktigt mörkt. Det är inte bara lagligt, utan rent av en skyldighet att den rike ska dela med sig åt den fattige, sa gumman.

– Ja, men... började gubben.

Plötsligt dök det upp två barn med påsar på ryggen. Det var Matte och Maja som kom .

– Hörde du Matte, vad gumman sa? Den rike ska dela med sig åt den fattige, sa Maja. Hon vände sig till gumman och fortsatte:

– Kära dam, vi är två fattiga barn, som varken har bröd eller hem. Kan vi få stanna hos er över natten?

– Vad nu? Skäms unge att tigga så där på landsvägen! Som om vi skulle ha råd att inhysa er? fråste gumman. Hon vände sig till gubben och sa: Kom gubbe, vi måste skynda oss hem. Gubben och gumman började gå iväg och barnen blev ensamma kvar.

– Så kan det gå, sa Matte. Kanske vi kan hitta någon lada att sova i? Ser du de där fina äpplena, Maja? frågade Matte och han stämde upp i sång.

*Hade jag guldäpplen två / Vore jag rik som kungen,
Hade häst att rida på / Hade mynt i pungen.
Men nu får jag traska här / Vägen fram med system kär,
Sjunger bort dess små besvär / Glad som fågelungen.*

Melodi: Solen glimmar

- Du är alltid så glad, Matte. Du skulle väl tycka om att ha ett par fina äpplen? frågade Maja.
  - Ja, hade jag några små äpplen, skulle jag kasta lyra och du skulle få dem alla. Men nu tar jag bara en klappersten..., sa Matte.
  - Och jag tar en tallkott, fyllde Maja i.
  - Och så låtsas vi att det är äpplen då äpplen är så dyra, sa Matte.
- Barnen började kasta lyra med tallkottar och stenar och skrattade glatt tillsammans.
- Nu låtsas jag äta mitt äpple, sa Maja och bet i tallkotten.
  - Och jag låtsas föra mina äpplen till kungens gård, sa Matte och plockade några stenar.
- När barnen stojade med varandra och lekte, kom bonden Jeronimus gående bakom planket.
- Så fina äpplen jag har! funderade han. De börjar snart bli mogna. Här verkar stryka omkring en massa olika folk på landsvägen, jag får se upp så ingen stjäl mina fina äpplen.
- Han hörde barnen leka och gick fram till dem.
- Jaså, här står två tiggerbarn och ser på min trädgård. Vad gör ni här? frågade Jeronimus.
  - Vi är bara ute och går på landsvägen, bäste bonde, svarade Matte kvickt.
  - Ni skulle bara våga ta av mina äpplen! utbrast Jeronimus.
  - Nej då, Jeronimus! Vi håller just på och samlar våra egna äpplen, sa Matte.
  - Vad säger du? Ni har väl inte klättrat över mitt plank? frågade Jeronimus.
  - Här på vår sida är det ingen brist på äpplen! Hela vägen är full och flera finns i dikeskanten, svarade Maja.
  - Jaså, det är stenar och tallkottar, sa Jeronimus. Märkligt vad barn kan vara dumma, tillade han mest för sig själv och gick iväg.
  - Han tycker att han är så klok. Han oroar sig och går ju natt och dag och tänker på tjuvar. Vi är lugna vi. Ingen stjäl våra guldäpplen, sa Matte glatt.
  - Det håller på att bli mörkt, Matte. Var ska vi hitta en bra lada att sova i? undrade Maja. Jag är orolig för att gå vilse i mörkret. Om vi ändå hade lite månsken. Kära måne, kom och lys vägen för oss, tillade Maja med ansiktet uppåt mot skyn.
  - På himlen steg månen fram och lyste vägen för barnen. Månen började gnola på en vers:

Klockan är åtta slagen; kalvar och lamm gå hem från hagen.

Slut är nu dagens larm och nojs; alla små barn gå hem till kojs.

- Skönt med fullmåne! sa Maja. Hörde du Matte? Det lät som om månen sjöng en visa?
- Du är rolig du Maja, sa Matte. Månen som sjunger? Det är brandvakten som sjunger borta byn. Minns du visan om måne klara, som mamma brukade sjunga för oss?
- *Månen sitter på fästet blå och tittar in genom rutan. Då tänker jag...* började Maja.
- *Understundom så och knäpper sakta på lutan..* fortsatte Matte.
- *Vad du är lycklig du måne klara, som får så högt över jorden vara, och blott se på...* stämde båda in tillsammans.
- ...*Håhå, håhå!..* avslutade månen.
- Hörde du! Månen sjöng med! utbrast Maja.
- Nej, det var nog ett eko i skogen, avfärdade Matte henne.
- Men jag tyckte att jag hörde något..., sa Maja. Men stackars måne klara. Alldeles ensam där uppe på himlen och aldrig får du leka med guldäpplen på jorden, fortsatte Maja.
- Månen har nog annat att göra, sa Matte. Den går som en nattväktare med sin lykta i handen och lyser för alla som går vilse i jordens mörker. Matte funderade. Den är också en guldsmed för den förgyller träden och försilvrar sjön. Den är också en polis för den lyser upp alla tjuvar.

– Så är det, höll Maja med. Måne klara, kan du gå framför oss och visa oss vägen till ladan! Barnen travade iväg i månskenet till en lada längre bort. Månen tänkte på det Maja hade sagt.

”Ibland känner jag mig nog ensam”, tänkte månen. ”Det är sant att jag har mycket att göra. Varje vecka ändrar jag min form. Nu är jag rund, men en annan gång är jag halv. Om en tid så syns jag inte alls. Sedan blir jag igen först en liten smal båge och sen åter halv. Till sist är jag åter rund. Jag vandrar evigt runt himlafästet och försöker hitta ett hem, och det är sant att jag både är nattväktare, guldsmed och polis.” Månen funderade en stund och så fick den en idé.

”Kanske jag kunde skoja lite och krypa ner i en säck en stund? Då det blir mörkt kommer alla tjuvar i rörelse. Jag kan säkert ta några tjuvar på bar gärning då jag kryper ur säcken igen! Då skiner mitt bleka, vackra ljus i den mörka natten och jordens barn kallar mig för Måne klara.” Månen kröp in i en säck och allt blev mörkt. Då kom gubben och gumman Måns bärande på en stege och en säck.

– Vet du gumma, jag börjar tvivla. Det känns som om vi skulle stjäla från Jeronimus, sa gubben.

– Du pratar! Är det att stjäla om man tar det man har rätt till? Det skulle vara annat om vi skulle stjäla en ox. Men nu gör vi vår granne en tjänst. Vi besparar honom besväret att plocka sina äpplen. Se så, ställ stegen mot planket och plocka du så står jag nedanför och håller i säcken, sa gumman. Vi måste skynda oss så länge det är mörkt!

– Men jag tycker inte att det är riktigt rätt... började gubben.

– Plocka på du bara, sa gumman bestämt.

Då tittade månen fram ur sin säck.

– Vad är detta för tassel i mörkret? undrade månen.

– Kära hjärtanes vad ljust det blev! utropade gubben.

– Plocka på bara! svarade gumman.

– Nej, jag törs inte. Är de inte Jeronimus som kommer i nattmössan där mellan träden? frågade gubben nervöst och började ta sig nerför stegen.

– Äsch! Vad ska vi göra då den otäcka månen lyser på oss rätt i ansiktet? sa gumman argt.

– Vad annat kan vi än gå hem? undrade gubben.

– Jag vet vad vi gör, svarade gumman. Vi går hem efter en hink med tjära och en borste och så tjäras vi månen mörk! Se så, rör på benen gubbe! Vi går hem! sa gumman bestämt.

Månen som lyssnat till gubben och gummans samtal fick något lurigt i blicken.

– Jaså, de menar tjära mig, gubben och gumman? De kan ju försöka! De tror att jag inte hör dem, men jag hör ju minsta viskning på jorden, sa månen småskrottande.

Då kom Jeronimus gående i sin äppelträdgård.

– Jag förstår inte. Jag hörde någon tala alldeles nyss? Det måste vara tjuvar som vill ha mina äpplen, sa Jeronimus för sig själv. Så hittade han stegen och säcken.

– Aha! Saken är klar som korvspad! Vad ska jag göra nu? Jag är en rik man, och modig är jag också. Kanske jag skulle gömma mig bakom planket? funderade Jeronimus. Men det är så förfärligt månlyst. De skulle se min nattmössa. Kanske jag kunde krypa in i den här säcken? funderade Jeronimus. Där ser ingen mig och när de kommer kryper jag fram och tar dem.

Jeronimus kröp snabbt in i säcken.

Månen såg på Jeronimus påhitt och skakade på sitt huvud. Samtidigt kom gubben och gumman Måns tillbaka med en tjärpyts och en lång borste.

– Se så, gubbe, kliv upp på stegen, så högt du kan så att du räcker med borsten till månen. Jag står här och håller i pytsen, sa gumman.

– Men det är så högt... knotade gubben svagt.

– Sätt igång bara, sa gumman. Men vad har hänt med säcken? Den ser alldeles rund ut?

Gumman kände på säcken och passade med detsamma på att knyta säckbandet. Så där, nu ligger den stilla medan vi tjarar månen! skrattade gumman.

– Haha, svarade månen.

– Hörde du? Nån skrattar! sa gubben skrämt.

– Äsch, upp med dig nu, fort! sa gumman.

Gubben klev upp på stegen och sträckte borsten upp mot månen.

– Jag sa ju det, det är för högt, sa gubben.

Gumman tog pytsen i handen och klev upp på stegen bakom gubben.

– Äh, prat! Låt mig hjälpa dig, så får du se att vi räcker till månen.

– Hahaha! skrattade månen.

– Hör du mor, borsten skrattar åt oss! sa gubben.

– Vänta lite nu, jag är alldeles nära månkanten. Håll i, du med, så suddar vi honom brun, som malet kaffe! Nu ska vi räcka ända upp! sa gumman.

Gumman och gubben stod och strök månen med tjära då båda plötsligt ropade till:

– Aau! Han håller fast mig, ropade gumman.

– Ajaj! Han tar tag i mig, hjälp! ropade gubben.

Vips hade månen tagit tag om gubben och gumman och lyft upp dem från marken. Natten blev mörk och åskan började mullra. Det började regna och gumman och gubben syntes inte mera. Matte och Maja kom springande. De behövde söka skydd mot ovädret.

– Maja! Var är du Maja? ropade Matte.

– Jag är här! Det är så rysligt mörkt, svarade Maja.

– Här är jag, sa Matte. Kom, låt oss gå hitåt, jag tycker att jag ser ett hus.

– Det är ju bara ett plank, sa Maja. Men vi har gått så länge och är alldeles vilse. Ska vi vila en stund? Om vi bara hade lite månsken, suckade Maja.

Då slutade det att regna och månen började lysa igen. Men om man tittade noga så kunde man se en gubbe och gumma hänga med borste och tjärpyts på månens rundel.

– Tack Måne klara för ditt fina sken! Nu vet jag var vi är. Vi är vid trädgården med de fina äpplena, sa Maja.

– Det stämmer, sa Matte. Men titta Maja! Vad är det som hänger i månen?

– Det ser ut som en gubbe och en gumma med en lång borste... sa Maja förundrat.

– Precis, svarade Matte. Det är ju gubben och gumman, som var här för en stund sedan. Hur i all världens tid har de kommit till månen?

– De ville tjära mig, svarade månen, så att de kunde ta äpplen i mörkret. I stället tog jag fast dem.

Barnen såg plötsligt något röra sig borta vid planket.

– Vad är det där? undrade Maja.

– Det är en säck! sa Matte. Den promenerar!

– Släpp ut mig! hördes Jeronimus säga inifrån säcken. Snälla, släpp ut mig!

– Tänk att få höra både månar och säckar tala! Vart ska du säck? Ska jag släppa dig i kvarndammen? retades Matte.

– Snälla, skona mitt liv! Jag är Jeronimus och jag ger dig hundra mark om du släpper ut mig.

– Hundra mark? Du luras säkert, sa Matte.

- Under det största äppelträdet har jag grävt ner en påse med silverpengar. Du får hälften om du släpper ut mig, sa Jeronimus.
- Släpp ut honom Matte, sa Maja.
- Nej, vänta lite. Jaså, bara hälften av silverpengarna? Jag tror jag kastar dig i dammen istället, sa Matte.
- Du får allt jag har, kära tjuv, bara jag slipper ur säcken, bönade Jeronimus och bökade omkring i säcken.
- Matte tog tag om säcken och öppnade den så att Jeronimus kunde ta sig ut.
- Tack ska du ha tjuv! sa Jeronimus.
- Men så såg han att det var två barn som hade släppt honom fri och då ångrade han sig.
- Jaså, är det ni ungar! sa Jeronimus. Skäms ni inte att luras med en herreman! Vänta bara jag får tag i er!
- Nå, säck! Ro hit med de hundra markarna, sa Matte bestämt.
- Hundra mark? Inte ett penni ska ni få, barnungar. Ge er i väg! sa Jeronimus argt.
- Tack, säck! Jag är nöjd med silverpåsen. Jag har redan grävt upp den, sa Matte glatt.
- Nu blir jag olycklig! utropade Jeronimus. Först stjal ni mina äpplen och sedan mitt silver. Här får ni hundra mark, men ge tillbaka silverpåsen!
- Behåll dina pengar och ditt silver. Vi vill inte ha något, vi bara skojade med dig, sa Matte.
- Är det inte ni som tagit hit stegen och säcken för att stjäla mina äpplen? undrade Jeronimus.
- Å nej, sa Maja. Det gjorde en gubbe och en gumma. Men eftersom det var för ljust, ville de tjära månen. Men det gick inte Måne klara med på. Titta bara hur det gick för dem!
- Jeronimus tog på sig sina glasögon och kisade mot månen.
- Jaså, minsann. Där är ju mina grannar, gubben och gumman Måns! sa Jeronimus. Men vad heter ni två? undrade han.
- Maja och Matte, svarade Maja.
- Tack Maja och Matte för att ni räddade mig ur säcken, sa Jeronimus. Ni har fått veta var jag har min skatt och ändå vill ni inte ha något betalt. Säg vill ni stanna över natten och få ett ordentligt mål mat och få sova i varsin skön säng? Får jag betala er på detta vis? undrade Jeronimus.
- Tack gärna, sa Matte.
- Och tack till Måne klara! Med ditt sken har du lyst många barn till ett varmt hem! sa Maja.
- Det är det minsta jag kan göra, svarade Månen. Jag går själv och söker efter ett hem kring jorden.
- Månen vandrade vidare över himlen och gubben och gumman Måns hade inget annat val än att följa med. Och har de inte kommit ned än så hänger de väl kvar än.

*Månen vandrar på fästet blå / och tittar ned uppå vägen
Gubben Måns han är där också, / och gumman Måns är förlägen.
De ville tjära dig, måne klara / Men föllo båda i egen snara,
högt i det blå, högt i det blå.*

*Där sitta gubben och gumman Måns, / och där så skola de bliva.
Och jordens barn, de få guld till låns / I från din gyllene skiva.
Men du går lugn i den stilla natten / och speglar dig i de dunkla vatten
högt i det blå, högt i det blå.*